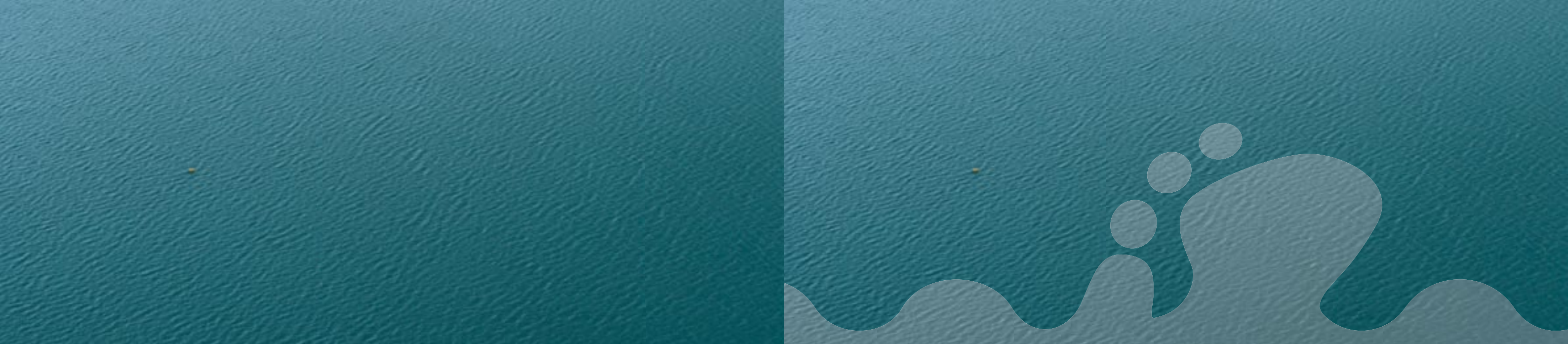

STROOMGEBIED SCHELDE
De Europese Kaderrichtlijn Water en Landbouw

KADERRICHTLIJN WATER!
De Europese Kaderrichtlijn Water en Landbouw

DE EUROPESE KADERRICHTLIJN WATER EN LANDBOUW

De Europese Kaderrichtlijn Water. Wat gaat die de komende jaren betekenen voor de landbouw? Het waterbeleid is in beweging. Water vraagt meer ruimte, de waterkwaliteit moet beter en de bronnen voor productie- en drinkwater houden we graag schoon.

Deze brochure is geschreven voor agrarische ondernemers. Als belangrijkste beheerders van het landelijk gebied zijn zij vanzelfsprekend betrokken bij de Kaderrichtlijn Water (KRW). Veel agrarische activiteiten hebben effect op de waterkwaliteit. Overigens zijn agrariërs niet de enige partij die de waterkwaliteit

beïnvloeden. Een aandeel wordt ook geleverd door onder andere industrie, verkeer, huishoudens via rioolwaterzuiveringsinstallaties en gemeenten die werken met chemische onkruidbestrijding.

De afgelopen tijd is onder agrariërs ongerustheid ontstaan over de vraag in hoeverre het nieuwe Europese waterbeleid zal leiden tot strengere maatregelen voor de landbouw. In deze algemene brochure kijken we hoe de landbouwsector met behoud van toekomstperspectief op een positieve manier kan bijdragen aan de KRW. Zeker is dat de KRW betekent dat u als agrariër maatregelen moet gaan nemen. Welke? Dat weten we niet precies, maar het advies is: zorg dat u goed geïnformeerd bent zodat u er tijdig op kunt inspelen.

TIJDPAD KADERRICHTLIJN WATER

Uitvoering van de Europese Kaderrichtlijn Water is een lang traject met veel stappen. Er moeten rapporten komen over de huidige toestand van het water, streefbeelden worden vastgesteld en maatregelen moeten worden genomen. Burgers, agrariërs, ondernemers en andere belangenpartijen hebben hierin inspraak. Een tijdschema:

2004/2005 ⇨ **RAPPORTAGE HUIDIGE TOESTAND WATER KLAAR** Maart 2005 zijn alle gebiedsrapportages vastgesteld en gepubliceerd. **2006** ⇨ **MONITORING** Waterkwaliteitsbeheerders (o.a. waterschappen) zetten meetprogramma's op en zorgen dat die uiterlijk 2007 zijn ingevoerd. **2007** ⇨ **OVERZICHT BELANGRIJKSTE ONDERWERPEN** Bekend is welke problemen Nederland gaat aanpakken en hoe dat via stroomgebieden het beste kan gebeuren: internationaal, nationaal of regionaal: hierop is inspraak mogelijk. **2008** ⇨ **STROOMGEBIEDSBEHEERPLANNEN IN CONCEPT KLAAR** De waterlichamen, doelen en maatregelen worden formeel vastgelegd en er is in kaart gebracht wat het gaat kosten: hierop is inspraak mogelijk. **2009** ⇨ **VASTSTELLEN EERSTE STROOMGEBIEDSBEHEERPLANNEN** **2015** ⇨ **REALISEREN DOELEN** De goede ecologische en chemische toestand van het oppervlakte- en grondwater wordt bereikt.

Water is ook in het belang van de landbouwsector.

WAT HOUDT DE EUROPESE KADERRICHTLIJN WATER IN?

De uitvoering van de KRW vraagt de inzet van alle economische sectoren.

De KRW is een Europese richtlijn die streeft naar het bereiken van een goede ecologische toestand van het water. De ecologische toestand gaat over de verscheidenheid aan planten en dieren in het water, de natuurlijke inrichting en over de kwaliteit van het oppervlakte- en het grondwater. De waterkwaliteit hangt af van de functie: waarvoor gebruiken we het water? In 2015 moet de

toestand van het oppervlakte- en het grondwater op het gewenste niveau zijn. Dat vereist van alle maatschappelijke sectoren een forse inspanning. Alle lidstaten zijn verplicht om mee te doen. Afhankelijk van omstandigheden en maatschappelijke effecten is fasering van doelen of het stellen van lagere doelen mits goed onderbouwd - tot 2027 mogelijk. De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat is uiteindelijk verantwoordelijk voor de invoering van de KRW.

Het doel van de KRW is een goede waterkwaliteit overal in Europa. Dat is onder meer te bereiken door verontreinigingen aan de bron aan te pakken. Uit de gebiedsrapportages van de KRW blijkt dat in het landelijke gebied van Europa de landbouw de belangrijkste bron is van verontreiniging van oppervlaktewateren met voedingsstoffen (stikstof en fosfaat) en bestrijdingsmiddelen. In de afgelopen jaren heeft de landbouw al goede stappen gezet naar kwaliteitsverbetering van het oppervlaktewater. De KRW gaat nog een stapje verder op weg naar duurzaamheid.

UITGANGSPUNTEN EN PRINCIPES van de Europese Kaderrichtlijn Water

- Vanaf 2000 geen achteruitgang van chemische en ecologische toestand
- Vervolgens de verplichting in 2015 een goede waterkwaliteit te bereiken
- Benadering per stroomgebied
- De vervuiler betaalt
- De gebruiker betaalt

STROOMGEBIED
SCHELDE

HET NEDERLANDSE
STROOMGEBIED VAN DE
SCHELDE

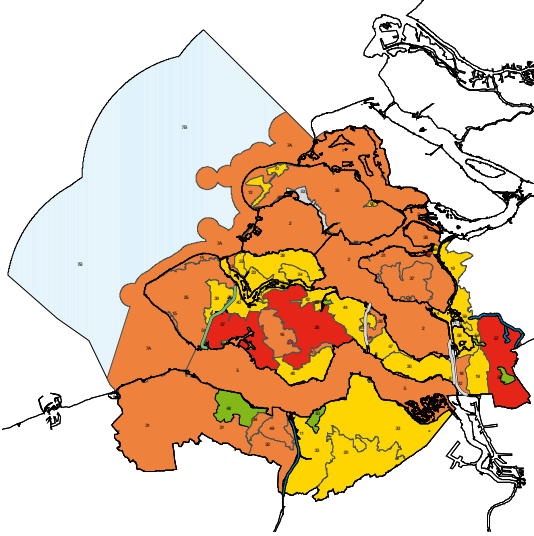
Het stroomgebied van de Schelde loopt van het noordwesten van Frankrijk, via de westelijke helft van België naar Nederland. De Schelde is als apart stroomgebied aangewezen en omvat de provincie Zeeland en de westelijke rand van Noord-Brabant. Het Nederlandse Schelde-stroomgebied is 3229 vierkante km groot met een bevolking van 450 duizend mensen. Voor het waterbeheer zijn drie regionale diensten van Rijkswaterstaat, drie waterschappen, twee provincies en zestien gemeenten verantwoordelijk.

WATERKWALITEIT

De kwaliteit van het water in het stroomgebied van de Schelde voldoet niet aan de eisen doordat verschillende stoffen in te hoge concentraties voorkomen. Dit zijn vooral de meststoffen fosfor en stikstof, de zware metalen zink, koper en nikkel, PAK's, PCB's en een aantal gewasbeschermingsmiddelen. De ernst van de verontreiniging verschilt per plaats en per stof.

BELASTING OPPERVLAKTEWATERLICHAMEN: STIKSTOF TOTAAL

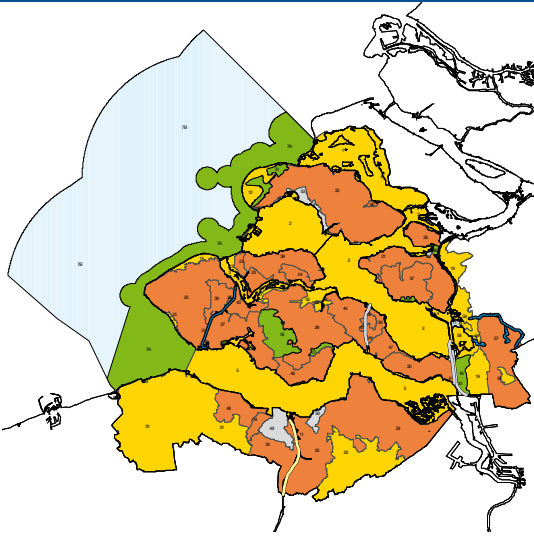

Toetsing van de
oppervlaktewaterkwaliteit

Toetsresultaten
(per oppervlaktewaterlichaam)

- Zeer goed (lager dan de streefwaarde)
- Goed (tussen norm en streefwaarde)
- Matig (tussen norm en 2 keer de norm)
- Ontoereikend (tussen 2 en 5 keer de norm)
- Slecht (meer dan 5 keer norm)
- Geen data beschikbaar

BELASTING OPPERVLAKTEWATERLICHAMEN: KOPER

Toetsing van de
oppervlaktewaterkwaliteit

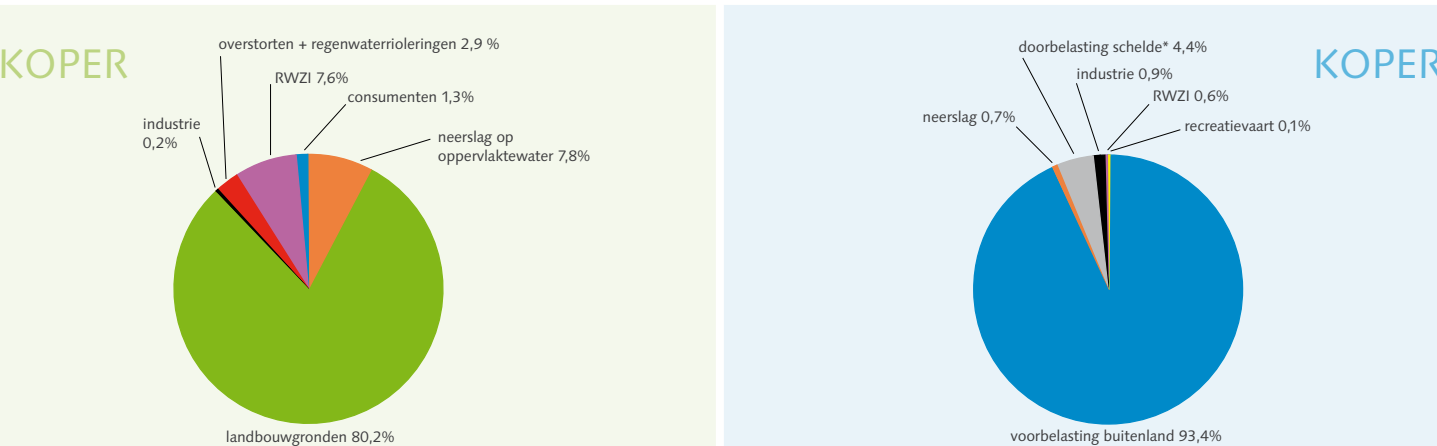
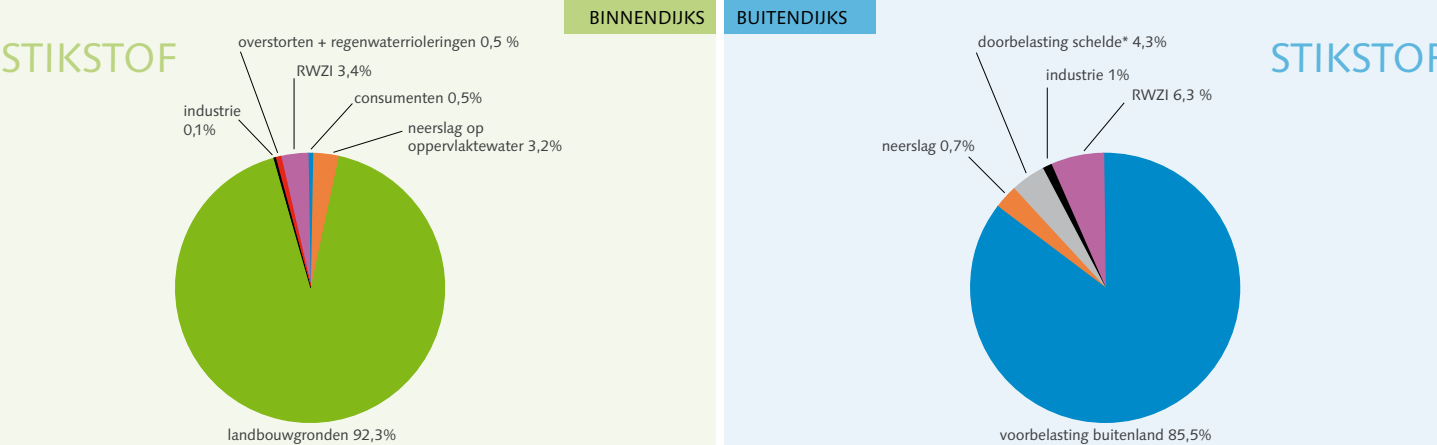
Toetsresultaten
(per oppervlaktewaterlichaam)

- Zeer goed (lager dan de streefwaarde)
- Goed (tussen norm en streefwaarde)
- Matig (tussen norm en 2 keer de norm)
- Ontoereikend (tussen 2 en 5 keer de norm)
- Slecht (meer dan 5 keer norm)
- Geen data beschikbaar

BRONNEN IN ZEELAND

Wat zijn in het stroomgebied van de Schelde de belangrijkste bronnen voor verontreiniging van het oppervlaktewater? Er zijn twee soorten bronnen: diffuse bronnen en puntbronnen. Puntbronnen zijn bijvoorbeeld lozingen uit rioolwaterzuiveringsinstallaties en industrie. Diffuse bronnen zijn verspreid voorkomende lozingen die apart van weinig invloed zijn, maar samen een grote verontreiniging kunnen veroorzaken. Dit zijn bijvoorbeeld de uit- en afspoeling van landbouwgronden, bebouwd gebied en neerslag. In Nederland leveren diffuse bronnen de grootste bijdrage aan de waterverontreiniging.

BIJDRAGE VAN VERSCHILLENDE BRONNEN AAN VERONTREINIGING

* Landbouwgrond is in deze diagrammen een onderdeel van "doorbelasting Schelde".

Uit de figuur blijkt de grote bijdrage van landbouwgronden aan de belasting van binnenwateren. Dit komt door een combinatie van landbouwkundig gebruik uit het heden en verleden, kwel en neerslag. Men mag ervan uitgaan dat ongeveer de helft door landbouwkundig gebruik komt. Dat betekent dat op binnenwater landbouwgrond een grotere bron is dan alle andere diffuse en puntbronnen bij elkaar. In de Westerschelde is juist de bijdrage vanuit België en Frankrijk het grootst.

ZOUTE KWEL

Het grondwater in het stroomgebied van de Schelde is op veel plaatsen zout of brak. In dit zoute grondwater komen van nature sommige stoffen in hogere gehalten voor dan in zoet grondwater: chloride, fosfaat, stikstof en arseen. Een teveel aan stikstof en fosfaat veroorzaakt overmatige algengroei. Hierdoor gaat de waterkwaliteit sterk achteruit. Bij het afsterven van algen kan zuurstofloosheid ontstaan met vissterfte als gevolg. Zowel binnendijs als buitendijs zijn de gehalten aan stikstof en fosfaat in het water doorgaans te hoog. In kwelgevoelige gebieden is zoute kwel de belangrijkste bron voor fosfaat. Hier is het dan ook niet mogelijk om aan de huidige landelijke fosfaat-norm te voldoen. Het voorstel is om in kwelgebieden geen specifieke norm voor fosfaat op te nemen. Landbouw en zoute kwel zijn als bron voor stikstof in kwelgevoelige gebieden ongeveer even belangrijk. Daarom is een versoepeling van de stikstofnorm in die gebieden boven de huidige landelijke norm gewenst. Voorwaarde is dat een goede ecologische kwaliteit gerealiseerd kan worden.

VISIE VAN DE SECTOR

GERHARD DE VISSER,
ZAJK

‘Het ZAJK en de ZLTO vinden dat de landbouw in heel Zeeland mogelijk moet blijven, ook onder de Kaderrichtlijn Water. Het is belangrijk dat er onderscheid wordt gemaakt tussen actuele en historische belasting. Met de huidige bedrijfsvoering kunnen we geen problemen uit het verleden oplossen. Onderzoek van Alterra toont aan dat de actuele belasting door de landbouw kleiner is dan verwacht. Het grootste deel van de stikstof- en fosfaatbelasting voor het oppervlaktewater komt uit de bodem (historische belasting).

Ook moet er gestreefd worden naar haalbare en betaalbare doelen in het stroomgebiedbeheersplan 2009-2015. In de tussentijd moeten we niet stil zitten. Door innovatieve ontwikkelingen te onderzoeken in de praktijk, zoals akkerrandenbeheer in combinatie met functionele agrobiodiversiteit, kan de haalbaarheid hiervan worden getoetst voor het eerste of een volgend stroomgebiedbeheersplan. Innovatie moet meer een vaste plek krijgen in het planvormingsproces van de Kaderrichtlijn water.

Wat de KRW voor mijn bedrijf gaat inhouden weet ik nog niet. Maar ik weet wel dat de landbouw de laatste jaren al een hele slag heeft gemaakt in de goede richting. Gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen worden gericht ingezet en heel bewust gebruikt. Sinds dit jaar is het nieuwe mestbeleid van kracht. Dit draagt bij aan gecontroleerd gebruik van meststoffen. Toediening zal steeds meer in het voorjaar gaan gebeuren. Dit zorgt voor een betere benutting van de mest en minder uitspoeling. Maar in de landbouw weet elke ondernemer dat te veel kunstmest strooien alleen maar ten koste gaat van zijn eigen portemonnee.'

TOINE POPPELAARS,
Gedeputeerde landbouw in Zeeland,
Voorzitter van de stichting Mineralen en Middelen Meester

‘De agrarische sector neemt initiatieven voor duurzaam ondernemen, zoals een terughoudend gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. De provincie Zeeland en de waterschappen ondersteunen dit met voorlichtings- en studiebijeenkomsten. Ik vertrouw erop dat dit alles een bijdrage levert aan de verbetering van de waterkwaliteit. Ik zie dat de landbouw haar verantwoordelijkheid neemt. Maar ook van anderen verwacht ik een daadwerkelijke bijdrage, want er is hier sprake van een gedeelde verantwoordelijkheid.'

DE AANPAK IN HET SCHELDESTROOMGEBIED

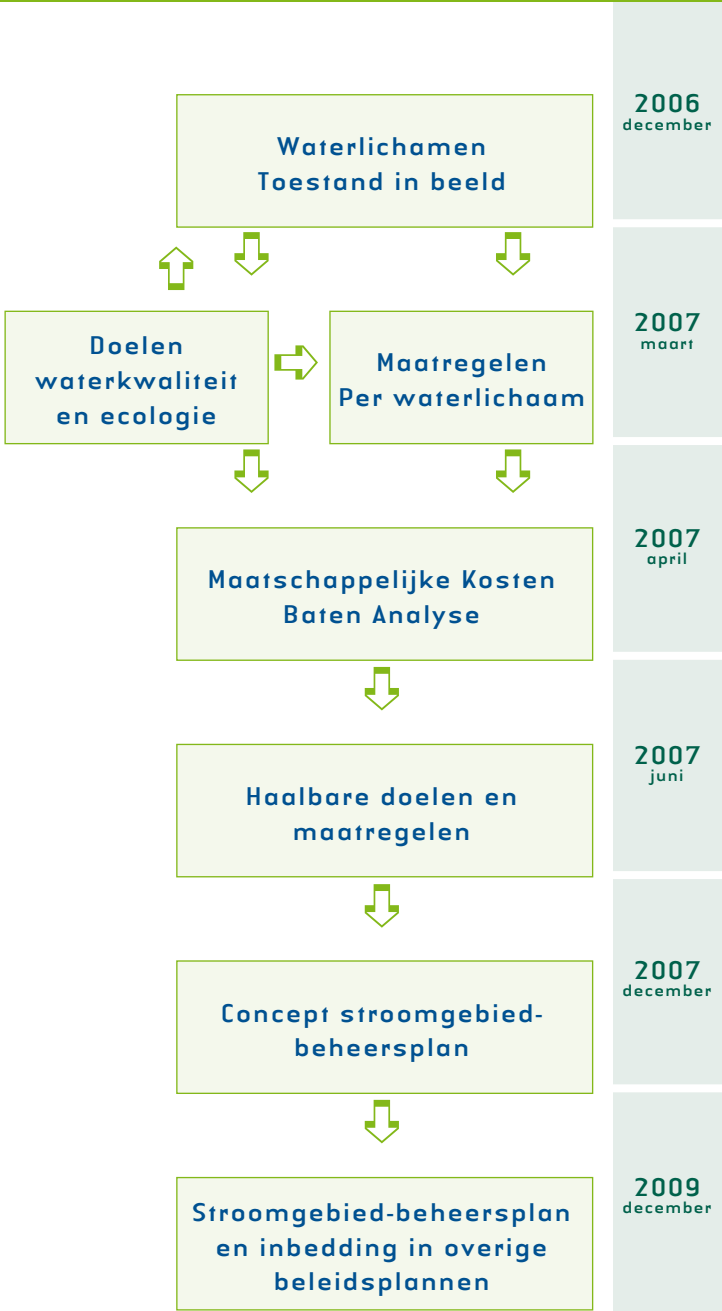
De regionale organisatiestructuur bestaat voor de Schelde uit een Regionaal Bestuurlijk Overleg (RBO), een Regionaal Ambtelijk Overleg (RAO) en een Projectbureau. Het Projectbureau stuurt het hele proces aan om tot reële ecologische doelen en maatregelen te komen. In de Overleggroepen zijn de provincies, rijkswaterstaat, de waterschappen en een aantal gemeenten vertegenwoordigd. Daarnaast is er een klankbordgroep met onder andere de ZLTO en het ZAJK. De werkgroep waterkwaliteit doet voorstellen om de waterkwaliteit te verbeteren. Voor de agrarische sector heeft de werkgroep workshops georganiseerd met vertegenwoordigers van onderzoeksinstituten, overheden, de agrarische sector en boeren. Tijdens deze workshops is flink gediscussieerd over inhoud, effect en haalbaarheid van maatregelen. De klankbordgroep heeft kunnen reageren op het resultaat van de workshops. Op basis van die uitkomsten wordt in 2007 gekozen welke maatregelen uitgevoerd worden.

MINERALEN EN MIDDELEN MEESTER (MMM)

De stichting Mineralen en Middelen Meester (MMM) zoekt samen met boeren naar mogelijkheden om de emissies van gewasbeschermingsmiddelen en mest naar het oppervlaktewater te beperken. Sinds 1999 hebben honderden boeren ontdekt dat het beperken van de emissies vaak samen gaat met een betere opbrengst voor het bedrijf. MMM wil de tot nu toe verworven kennis breed onder de boeren verspreiden en gebiedsgericht inzetten voor het bereiken van de doelstellingen van de KRW.

TIJDPAD SCHELDESTROOMGEBIED

Project Met Minder Mineralen Meer Mans

In dit project hebben zo'n 400 telers cursussen gevolgd om meer inzicht te krijgen in bodemleven en bemesting. Het blijkt dat boeren vaak te royaal bemesten, omdat zij op safe willen spelen. Daardoor spoelt de overtollige mest uit: zonde van de portemonnee en van het water. Ook gebruiken boeren vaak liever kunstmest dan organische mest. Kunstmest is beter te doseren; organische mest is in het voorjaar moeilijk toepasbaar. Het is belangrijk het bodemevenwicht te verbeteren en het bodemleven te stimuleren door optimaal gebruik te maken van verschillende meststoffen. Een gezonde bodem leidt tot een gezond gewas en daardoor tot een lager gebruik aan gewasbeschermingsmiddelen. Uit het project blijkt dat boeren met de hoogste saldi lagere mineraalgiften hadden toegepast dan gemiddeld. Dit betekent dat bij een deel van de ondernemers de mineralenkosten en het mestgebruik te hoog zijn.

BOEREN EN TUINDERS WERKEN AAN WATERKWALITEIT

Proefproject Verbetering waterkwaliteit Rietkreek

In het poldergebied rond de Rietkreek bij Nieuw-Vossemeer, gemeente Steenbergen, loopt sinds 2004 een proefproject om de kwaliteit van het grondwater, het water van de kreek en de sloten te verbeteren. Waterschap Brabantse Delta, provincie Noord-Brabant, gemeente Steenbergen, ZLTO en agrariërs en bewoners in dit gebied, bereiden samen maatregelen voor om vervuiling van het water tegen te gaan. Vooral de agrariërs werken actief mee om de effecten van maatregelen uit te testen. Ze stemmen de bemesting af op de behoefte van de gewassen en richten brede stroken in langs waterlopen waar niet bemest mag worden en geen gewasbeschermingsmiddelen toegepast mogen worden (actief randenbeheer). Waterschap Brabantse Delta onderzoekt de mogelijkheden om een filter te plaatsen op de rioolwaterzuiveringsinstallatie Nieuw-Vossemeer. Dat haalt extra fosfaat en stikstof uit het gezuiverde water. Ook werkt het waterschap aan beek- en kreekherstel. De gemeente plaatst extra IBA's (mini-zuiveringen) bij ongerioleerde panden in het buitengebied om het huishoudelijk afvalwater te zuiveren.

Het gewasbeschermings- middelenstoplicht

Jaarlijks krijgen alle Zeeuwse akkerbouwers en fruittelers het 'gewasbeschermings-middelenstoplicht'. In dit stoplicht staan de gewasbeschermingsmiddelen op volgorde van schadelijkheid voor het oppervlaktewater. Het doel is boeren bewust te maken van het verschil in milieubelasting van de verschillende middelen. Er staan ook suggesties in voor alternatieven die minder schadelijk zijn en toch effectief voor het bestrijden van de verschillende ziekten en plagen.

EN WAT DOET U?

Heeft u al veel gedaan om het gebruik van mest en gewasbeschermingsmiddelen te beperken? Waarschijnlijk wel, gestimuleerd door het mestbeleid en de ontwikkelingen rond de toelating en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. U probeert de bedrijfskosten laag te houden door niet méér te bemesten en te bespuiten dan u nodig acht. Toch blijkt uit de projecten van MMM dat er grote verschillen bestaan tussen bedrijven. Oorzaak is meestal een verschil in kennis en soms in durf. Daar kunt u iets aan doen. Ook als u over voldoende kennis beschikt, blijft het nuttig om bij andere boeren te kijken hoe zij met mest en gewasbeschermingsmiddelen omgaan. U kunt meedoen aan de projecten van MMM of de themabijeenkomsten bezoeken (www.mmmmeester.com). Op een volgende pagina vindt u een paar concrete tips.

Project Functionele Agrobiodiversiteit (FAB)

Boeren leren in dit project hoe ze natuurlijke vijanden kunnen stimuleren en plagen in het gewas kunnen bestrijden. Hoe? Door niet te spuiten of door het juiste middel, op het juiste moment, in de juiste dosering te gebruiken. Natuurlijke vijanden kunnen alleen hun werk doen als er voldoende natuurlijke elementen in hun omgeving zijn, zoals akkerranden, ecologische bermen en bloemdijken. In het eerste jaar bleek dat spuit rondes achterwege konden blijven of met lagere doseringen konden worden uitgevoerd zonder dat het gewas schade leed, terwijl er toch in Zeeland een hoge luizendruk was.

SAMENHANG GEKOMEN IN RICHTLIJNEN DANKZIJ DE KRW

In het verleden zijn er vanuit de Europese Unie vele richtlijnen verschenen die (in)direct invloed hebben op water: de Richtlijn Drinkwaterkwaliteit, de Nitraatrichtlijn, de Vogel- en Habitatrichtlijn, de Zwemwaterrichtlijn, en de Richtlijn Behandeling van Stedelijk Afvalwater. Eind 2000 is de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) aangenomen als extra aanvulling op de bestaande richtlijnen. De Kaderrichtlijn brengt uniformiteit in de inspanningen om tot een goede ecologische en chemische toestand van de wateren te komen.

MEER WETEN?

REGIONALE SITES

www.wze.nl
www.wszv.nl
www.zeeland.nl
www.brabant.nl
www.mmmeester.com
www.brabantsedelta.nl/kaderrichtlijn

DE NEDERLANDSE STROOMGEBIEDEN

De Kaderrichtlijn Water gaat uit van een aanpak op het niveau van grensoverschrijdende stroomgebieden. Elk stroomgebied bestaat weer uit diverse waterlichamen. Voor alle stroomgebieden komt één beheerplan. Zo wordt voorkomen dat een bovenstrooms gelegen partij beslissingen neemt die negatief uitpakken voor het benedenstroomse gebied. De Nederlandse wateren horen tot de grensoverschrijdende stroomgebieden van de Eems, de Rijn, de Maas en de Schelde. Alle wateren, dat wil zeggen rivieren, meren, kanalen, beken en sloten, worden bekeken.

WAT ZIJN WATERLICHAMEN?

We spreken van waterlichamen bij zowel oppervlaktewater als grondwater. Een oppervlaktewaterlichaam is een oppervlaktewater van aanzienlijke omvang zoals een (deel van een) rivier, beek, kanaal of een meer. Grondwater is ook te onderscheiden in verschillende waterlichamen. Een grondwaterlichaam is een afzonderlijke grondwatermassa in één of meer watervoerende lagen onder het bodemoppervlak.

DE ROL VAN LANDBOUW

Inspraakmotto: 'geen eindeloos gepolder, wel een actieve betrokkenheid en een constructieve bijdrage'.

WAT KUNT U ALS AGRARIËR ZELF DOEN?

De nieuwe richtlijnen van de Kaderrichtlijn Water kunnen ook kansen bieden aan agrariërs. Helemaal op eigen kracht werken aan de KRW is een onmogelijke opgave. Daarom is samenwerking de sleutel tot succes van de KRW. Voor agrariërs betekent dat in de praktijk: samenwerking met uw belangenorganisatie, provincies, gemeenten en waterschappen. Dankzij nieuwe methoden van bedrijfsvoering en waterbeheer kunnen agrariërs en waterbeheerders bijdragen aan de gewenste kwaliteit in het oppervlakte- en grondwater.

Doel van de Kaderrichtlijn: oppervlaktewater en grondwater in de Europese Unie beschermen, verbeteren en het duurzaam gebruik van water bevorderen.

STROOMGEBIEDSBEHEERPLANNEN EN BETROKKENHEID VAN AGRARIËRS

In 2009 moet Nederland, net als alle andere EU-landen de stroomgebiedsbeheerplannen klaar hebben. Daarin staat welke waterlichamen worden onderscheiden, wat precies de normen voor de goede toestand zijn, en welke maatregelen in die stroomgebieden worden genomen om die goede toestand te bereiken.

In de KRW is publieke participatie over belangrijke water-beheerkwesties vastgelegd. In elk stroomgebied worden belangengroepen actief betrokken bij het invoeringsproces van de KRW. Per stroomgebied kunnen maatschappelijke organisaties deelnemen aan het proces van besluitvorming over de stroomgebiedsbeheerplannen. Agrariërs kunnen via hun eigen organisaties actief meeprenen.

MEER TIPS?

WWW.MMMEESTER.COM/TIPS

GOED VOOR WATER, GOED VOOR U

AFRIJPINGSZIEKTE: WEL OF NIET SPUITEN?

Tegen afrijpingsziekten wordt bijna altijd een standaard bestrijding uitgevoerd. De kosten van deze bestrijding wegen echter vaak niet op tegen de te behalen financiële meeropbrengst. De ziektegevoeligheid verschilt sterk per ras. Kies daarom voor een ras dat u een goede opbrengst geeft zonder bestrijding van afrijpingsziekten.

PRECISIEBEMESTING: GA DE UITDAGING AAN!

Deelnemers uit MMM-projecten hebben een stikstofoverschot van ongeveer 100 kg/ha bereikt. Dit is bijna een halvering ten opzichte van het Zeeuwse gemiddelde in 2000 (bron LEI). Een goede prestatie. Hoe kleiner het overschot, hoe minder stikstof in de sloot en hoe minder kosten voor u. Gaat u de uitdaging aan om ook zo'n goed resultaat te behalen?

MEER WETEN?

www.kaderrichtlijnwater.nl

www.nederlandleeftmetwater.nl

COLOFON

Deze brochure is binnen het kader 'Nederland leeft met Water' een gezamenlijke uitgave van de Provincie Zeeland en de stichting Mineralen en Middelen Meester (in opdracht van het RBO-Schelde), het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en het Directoraat Generaal Water van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat.

ONTWERP & PRODUCTIE

TACCT, Communicatie voor overheid en non profit, 's-Hertogenbosch

TEKST

Klare Taal, 's-Hertogenbosch

REDACTIE

Het waterteam, communicatieadviseurs, Arnhem

FOTOGRAFIE

Provincie Zeeland
ZAJK
RWS/ AGI
Marcel Bekken - De Beeldkuil

DRUKWERK

Drukkerij BibloVanGerwen, 's-Hertogenbosch

OPLAGE

1ste oplage: 4500 stuks
2de oplage: 1000 stuks

Middelburg, maart 2007

U kunt de brochure bestellen bij het informatiecentrum van de Provincie Zeeland:
telefoon: 0118-631400
e-mail: infocentrum@zeeland.nl